

Církev a stát 2022

Jiří Novák*

Dne 9. září 2022 uspořádala Právnická fakulta Masarykovy univerzity ve spolupráci se Společností pro církevní právo již 28. ročník konference Církev a stát. Oproti předchozím ročníkům konference, tematicky i organizačně ovlivněných vrcholící dobou covidovou, se letos řečníci navrátili především k popisu a diskutování otázek církevního a konfesního práva. Za organizátory jako první přivítala všechny účastníky soudkyně ESLP **Kateřina Šimáčková**, která stručně představila témata konference a některé hosty. Vzpomněla přitom na předchozí ročníky a neustálou aktuálnost témat, jimž se konference věnuje. To hned potvrdila výčetem případů týkajících se náboženství, které ESLP buď nedávno rozhodl, anebo je právě projednává. Za místní světskou moc přivítal všechny účastníky děkan Právnické fakulty Masarykovy univerzity **Martin Škop**. Poděkoval řečníkům za to, že účastí na této konferenci přispívají ke stabilitě právní vědy, a tím i práva, jakožto nejkrásnějšího oboru, kterým člověk může zkoumat svět kolem sebe. Připomněl historický i současný významný vliv náboženství na podobu právního řádu. Jako poslední všechny účastníky přivítal předseda Společnosti pro církevní právo **Jiří Rajmund Tretera**, který zároveň představil ty řečníky z jiných fakult, kteří letos mluví na konferenci poprvé a kteří jsou velkou nadějí budoucího rozvoje církevního práva.

V prvním bloku příspěvků se řečníci, pod moderátorskou taktovkou **Záboje Horáka**, zabývali novinkami v oblasti kanonického trestního práva, ovlivněného nedávnou novelizací Kodexu kanonického práva. Jako první vystoupil **Jiří Dvořáček** s příspěvkem srovnávacím úpravu základních zásad trestní odpovědnosti podle Kodexu kanonického práva (CIC), Kodexu kánonů východních církví (CCEO) a českého trestního zákoníku. Poukázal přitom na nikoliv nepodstatné rozdíly mezi uvedenými úpravami. Nejprve se zabýval oblastí zavinění, které je podle jeho názoru jasněji upraveno v CCEO, který ale zase postrádá výslovné zakotvení presumpce nevinny, jež donedávna absentovalo i v CIC. Další oblastí, již se autor věnoval, byly okolnosti vylučující protiprávnost jednání. I zde je východní úprava stručnější, neboť výslovně uvádí pouze věk pachatele. Dává však širokou diskreční pravomoc soudci. Posledními oblastmi srovnání byly polehčující a přitěžující okolnosti. Poukázal na rozdíly mezi oběma církevními kodexy a navrhl jejich harmonizaci. CCEO neobsahuje jejich seznam, což je dle názoru vystupujícího způsobeno sjednocující funkcí kodexu pro mnoho východních církví. Zároveň však informoval účastníky o možné novelizaci CCEO v budoucnu.

S druhým příspěvkem představil **Jakub Nagy** účastníkům konference důležité změny kanonického trestního práva v důsledku změn CIC v roce 2021. Nejprve uvedl posluchače

* Mgr. Jiří Novák, doktorand, Katedra ústavního práva a politologie, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of Constitutional Law and Political Science, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: novak.jira@seznam.cz

do problematiky popisem vývoje pramenů kanonického trestního práva, načež popsal konkrétní změny, k nimž v roce 2021 došlo. Druhou část svého příspěvku pak zaměřil na trestné činy proti majetku. V této oblasti se totiž po novelizaci v CIC objevily některé nové skutkové podstaty (např. krádež). Ty následně popsal na reálných konkrétních příkladech. Závěrem se zabýval rovněž změnou kritérií pro stanovení spravedlivého trestu.

Trestněprávní blok uzavřel příspěvek **Damiána Němce**, zabývající se srovnáním starší a nové úpravy pořádkových trestů v CIC. Pomocí prezentace, kterou dal účastníkům po skončení konference k dispozici, ukázal konkrétní změny v úpravě pořádkových trestů současné úpravy CIC oproti zněním z roku 1917, 1983, a oproti předloženému návrhu novelizace v roce 2011. Zaměřil se přitom zejména na změny z hlediska členění trestů, jejich poslání, důsledků a způsobu zániku. Obsáhleji pak představil členění současné úpravy a vysvětlil jednotlivé formy trestů. Z tohoto srovnání pak dovodil některé trendy, zejména obecné zpřísnění úpravy (z hlediska pachatelů) oproti předchozímu znění, což vystupující ohodnotil pozitivně. Tomu v diskuzi přitakali rovněž ostatní účastníci konference, neboť podle jejich názoru předchozí úprava v podstatě vylučovala spravedlivé potrestání mnohých se deliktů majetkové a sexuální povahy.

Druhý blok příspěvků, nazvaný *Novinky v kanonickém a církevním právu*, moderoval **Jaroslav Benák**. Prvním příspěvkem seznámil **Adam Czukás** účastníky konference s pokusy o reformu seniorátů Českobratrské církve evangelické (ČCE). V úvodu vysvětlil základní terminologii uspořádání ČCE a na mapě České republiky ukázal její nerovnoměrné působení v různých částech země. Z různých velikých a lidnatých seniorátů (správních okrsků ČCE) vyvstaly v minulosti různé problémy (zejména finanční a personální), pročež představitelé církve přišli se snahou o reformu jejího uspořádání. V roce 2019 tak vznikl strategický plán, který však byl členy církve odmítnut. Proto byl vypracován nový, jehož podoba by se měla schvalovat na církevním synodu v roce 2024. Jeho základní rysy jsou v interaktivní podobě dostupné pro veřejnost na internetu¹.

Poté vystoupil **Jiří Zámečník** se svým příspěvkem o roli osobní víry při uzavírání manželství v katolické církvi. Prezentoval nejprve historii regulace institutu manželství v kanonickém právu a vyvíjející se odborné názory na popisované téma (zejména Mezinárodní teologické komise). Poukázal na to, že na vztah osobní víry a svátosti manželství neexistuje jednotný názor (např. k otázce platnosti manželství v případě absence osobní víry). Vystupující pak vyjádřil názor, že bez dimenze víry dochází k sekularizaci svátosti manželství.

Následoval příspěvek **Moniky Menke** o reformě Římské kurie a postavení laiků za papeže Františka. V něm vystupující nejprve představila hlavní pojmy a východiska reformy, která proběhla v červnu 2022. Následně se zabývala jejími dopady a zaměřila pozornost na postavení laiků. Popsala speciální Dikasterium pro laiky, rodinu a život založené papežem Františkem a jeho úkoly a uspořádání (včetně personálního obsazení). V závěru příspěvku se věnovala laickému výkonu moci v rámci církve (konkrétně možnému výkonu řídicích funkcí) a vývoji v této oblasti, rozšiřující možnosti laiků. Podle jejího názoru se laické podílí na výkonu výkonné a soudní moci, nikoliv však zákonodárné.

¹ <https://storymaps.arcgis.com/stories/aa451bb822824001ba6b6876cfc720b5>

František Ponížil se ve svém příspěvku věnoval přímým novelizacím Kodexu kanonického práva z roku 1983. V něm vyjmenoval jednotlivé oblasti a období, v nichž k novelizacím došlo (například řeholní právo, trestní právo hmotné, manželské právo, správa církevního majetku). V důsledku novelizací se některé kánony CIC staly obsoletní, což autor zkritizoval. Poté vystupující představil některé návrhy dalších novel (například úprava postavení emeritního papeže, tzv. zasvěcených vdov nebo rady kardinálů). Obecně však vystupující zkritizoval pomalost a chaotičnost novelizací.

Druhý blok pak uzavřel příspěvek **Zuzany Mičkové**, v němž představila výsledky svého výzkumu zasahování tzv. osvěcených panovníků do kompetencí katolické církve v Banskobystrické diecézi v letech 1776 až 1790. V úvodu stručně popsala základní pojmy vztahu státu a církve a následně se zaměřila na jevy období tzv. Josefinismu, přičemž jde zhruba o období počínající vládou Marie Terezie a končící vládou Leopolda II. V tomto období se prosadila idea, že císař je ochránce církve a jako takový ji musí řídit a spravovat. Prosazovala se však různými projevy, pročež ji autorka dělí na tři období. Mimo jiné došlo k reorganizaci církevní správy a zřízení nových biskupství. Zároveň císař sám vybíral některé církevní funkcionáře. Některé reformy však zůstaly nedokončené. V rámci příspěvku rovněž vystupující popsala (v zásadě negativní) reakce duchovních na činnost císaře Josefa II., například úmyslným nezveřejňováním jeho dekretů.

Třetí a závěrečný blok konference pod vedením stejného moderátora obsahoval příspěvky na téma diskriminace z důvodu náboženství. Prvním vystupujícím byl **Tomáš Grundza**, který se ve svém příspěvku zabýval možnou diskriminací církví v oblasti udělování grantů na práci s dětmi a mládeží. Autor vycházel ze zkušenosti s vlastní dobrovolnickou činností, v jejímž rámci se v minulosti pokoušel získat veřejnou podporu na práci církevních spolků s mládeží. Představil systém dotací a tři hlavní dotační programy a podmínky jejich čerpání. Dále popsal tzv. krajské rady, které jsou sdruženy v České radě dětí a mládeže. Církve však jejich členy být nemohou. Následně vystupující poukázal na konkrétní projevy diskriminace církví u dotační politiky některých měst a krajů, které buď z nevědomosti, nebo záměrně, neumožňují církvím dosáhnout na dotace za práci s dětmi a mládeží. Popsal rovněž negativní důsledky tohoto stavu a možné reakce církví, například zakládání tzv. střešních organizací.

Následně vystoupila **Lenka Kříčková** s příspěvkem popisujícím poznatky o diskriminaci z důvodu náboženství známé z činnosti veřejného ochránce práv. V úvodu obecně představila činnost této instituce a způsob vyřizování podnětů veřejnosti. Poté účastníkům ukázala statistiky vyřizování těchto podnětů s tím, že stížností na diskriminaci z důvodu náboženství je velmi malé množství. Jde v podstatě o jednotky případů za rok. Pro ilustraci představila nejznámější kauzistiky, kterými jsou tzv. muslimské šátky, náboženská omezení v práci a ve škole a zápisy do církevních škol. Následně se mezi účastníky rozběhla vášnivá diskuze ohledně důvodů, z nichž je stížností k veřejnému ochránci práv tak malé množství, přestože podle zkušeností účastníků je diskriminace z důvodu náboženství ve společnosti rozšířená.

S posledním příspěvkem konference vystoupil **Michal Lamparter**, který účastníkům představil osobnost Augustina Navrátila a dva možné přístupy k diskriminaci víry vyplývající z jeho činnosti a díla. Svůj příspěvek zahájil historickým kontextem útlaku církve

a náboženství během komunistického režimu a představil disidentskou činnost Augustina Navrátila. Ta vyvrcholila v roce 1988, kdy spoluvy tvořil petici *Podněty katolíků ke řešení situace věřících občanů v ČSSR*, kterou podepsalo více než 500 000 lidí, čímž se stala nejmasovější akcí občanského odporu v období tzv. normalizace. Z Navrátilových názorů vystupující vyzdvihl jeho popis dvou odlišných dimenzí víry. Jde jednak o dimenzi psychologickou (vnitřní) na straně jedné a dimenzi politickou (vnější, institucionální) na straně druhé. V každé z nich se diskriminace víry projevovala odlišně a měla nutně jiná řešení.